

Alla generationers ö – Kaikkien sukupolvien saari :

Kartläggning av tillgången till offentlig service för seniorer och barnfamiljer i Åbolands skärgård, på öar utan fast vägförbindelse.

Projektets slutrapport

Julia Ajanko

Översättning: Kristin Mattsson

INNEHÅLL

1. INLEDNING
2. BAKGRUND
3. PROJEKTETS FÖRVERKLIGANDE
4. OMRÅDE

5. FÖRSTA INTERVJU-UNDERSÖKNINGEN
5. 1. Barnfamiljer
- 5.2. Äldre öbor

6. ANDRA INTERVJU-UNDERSÖKNINGEN
6. 1. Förbindelser och internet
- 6.2. Social- och hälsovård
- 6.3. Skolgång

7. ÄNDRINGSFÖRSLAG
8. AVSLUTNING

1. Inledning

Alla generationers ö är ett projekt som genomförts av medborgarorganisationen Finlands öar rf – Suomen saaret ry (FÖSS). Projektet har kartlagt äldre personers och barnfamiljers tillgång till offentlig service på öar utan fast vägförbindelse.

Projektet innefattar en kartläggning av de medverkande öarnas utbud av offentliga servicetjänster, så som, trafikförbindelser, hälsovård och skolgång. Av kartläggningen framgår öbornas oro över den minskade servicen, samt dess förflyttning allt längre bort från öarna. Beslutsfattarnas okunskap om skärgårdens förhållanden samt om behoven av speciallösningar för skärgården oroar också öborna. De som fattar beslut är långt borta från skärgården och att påverka beslutsfattandet upplevs som svårt. Öborna upplever ofta att skärgårdslivet varken stöds eller uppmuntras, och att kommunala tjänster är planerade

för dem som bor på fastlandet och inte för öbor.

2. Bakgrund

Planeringen av projektet Alla generationers ö – Kaikkien sukupolvien saari startade på ett styrelsemöte hösten 2012. Projektet grundar sig på innehållet i skärgårdslagen som säger att kommunerna är tvungna att producera grundtjänster till rimliga priser åt skärgårdsbor. Detta för att skärgården ska hållas levande och bebodd av människor i alla åldrar. Vad som är rimligt pris är tolkningsbart och därför skulle det vara bra att skapa ett mera konkret innehåll.

I Finland finns en skärgårdslag enligt vilken kommunerna ska producera basservice åt skärgårdsborna för rimliga kostnader. För tillfället kan de äldre på öarna vara tvungna att flytta bort på grund av att nödvändiga tjänster inte kan fås till hemmet på ön. Lågstadiebarn i skärgården kan vara tvungna att i veckorna bo långt borta från sin hemö på grund av skolans läge. Om äldre måste flytta bort från ön, försvinner gamla traditioner och gammal kunskap. Gamla skärgårdsseder och fast bosatta är också viktiga för turismnäringen som blir en allt viktigare utkomstkälla för skärgården.

Det som bekymrar öborna mest är den service som äldre människor är i behov av, förbindelsebåtarnas dåliga skick och deras olämplighet för skärgårdsförhållandena, samt stängningen av byskolorna. Utveckling av skola på distans är önskvärd. Samtidigt är många nöjda med omständigheterna, t.ex. med förbindelserna i innerskärgården och med Internet. Både gällande äldreomsorgen och skolgången behövs mångsidiga lösningar.

För projektet fick FÖSS 2000 euro från Nagu när servicenämnd och 3000 euro från Alli Paasikivi –stiftelsen.

I projektet ingår det öppna seminariet 19.-20.4.2013 i Nagu som behandlade såväl äldreomsorgen som skolgången på öar, samt intervjuer av äldre och barnfamiljer på öarna. Intervjuerna gjordes under vintern 2013-2014. Den här slutrapporten presenterar resultaten av intervjuerna.

3. Genomförande av projektet

Alla generationers ö - Kaikkien sukupolvien saari – projektets mål har varit att kartlägga äldre personers och barnfamiljers levnadsförhållanden och den offentliga servicen för dem i Åbolands skärgård, på öar som saknar fast vägförbindelse. Kartläggningen grundar sig på öbornas åsikter, deras upplevda tillfredsställelse med den offentliga servicen, inte det konkreta utbudet. I början av projektet intervjuades Pargas stads äldreomsorgschef Gun Sirén samt bildningschef Ulrika Lundberg för att få lite bakgrundsinformation.

Sammanlagt har intervjuer gjorts på 17 öar. Först gjordes en mera omfattande intervju- på sju öar. På basen av svaren på denna formulerades därefter mera konkreta frågor som ställdes per telefon till öbor på ytterligare 10 öar. De intervjuades antal är sammanlagt 30 st. Av dessa är 20 över 60 år och 10 föräldrar till barn.

Det har varit utmanande att göra kartläggningen på grund av skärgårdens mångfald och öarnas olikheter. En ö har en 10 minuters färd till fastlandet medan det från en annan räcker tre timmar till fastlandet. Även om förhållandena skiljer sig mycket åt mellan öarna finns det också likheter. Största skillnaderna i utbudet på tjänster beror på avstånden mellan öarna och servicen.

4. Område

Åbolands skärgård täcker kommunerna Pargas och Kimitoöns skärgårdsområden.

I Pargas bor ungefär 15 500 invånare. Till Pargas hör ca 10 000 öar och skär, varav närmare 100 har fast bosättning året om.

I Kimitoön bor ca 7000 personer, till kommunen hör ca 2500 öar, av vilka ca 30 har fast bosättning.

Öar som var med i kartläggningen:

Gullkrona	Vänö	Jurmo	Kvarnholm
Tunnhamn	Bockholm	Sovdö	Stenskär
Järvsor	Pensar	Innamo	Åselholm
Kuggö	Ahvensaari	Hummelholm	Kolko
Aspö			

5. Första intervjuomgången:

5.1. Äldre öbor

Av de äldre är 10 mellan 60-71, fem mellan 71-80, 4 mellan 81-90 och en över 90 år. Av respondenterna bor tre ensamma och resten tillsammans med någon. På öarna finns 3 – 20 åretom boende. Alla hushåll har elektricitet, åtta har rinnande dricksvatten, fyra har utedass och två har tvättmöjligheter i annan byggnad än bostadshuset.

Största delen av de intervjuade bedömde att det är möjligt att de flyttar till fastlandet när den egna hälsan blir sämre och de inte klarar av vardagssysslorna själva mera. En person uttryckte att det blir dyrt att ha två bostäder för en pensionär; en på ön och en på fastlandet då det inte finns service på ön. Alla intervjuade tyckte att det var förhållandevis lätt att ta sig till fastlandet. Två ansåg att det inte alltid går att komma till fastlandet när de skulle behöva. Två ansåg att de kommer dit vid behov enbart på sommaren. Två rör sig med egen båt, sex med förbindelsebåten. Fem åker till fastlandet minst en gång in månaden, två mera sällan, och två nästan varje vecka. Två köper maten helt själv på fastlandet, två beställer också via förbindelsebåten, tre enbart via förbindelsebåten och en får sina

matuppköp gjorda av grannen.

Hälsovården sköts i Nagu eller i Pargas. En av de svarande använder sig främst av privata läkartjänster. Två får daglig hjälp med vardagssysslor av sin partner. Sex personer behöver hjälp med huset och gården. Två får hjälp av sin son som bor nära. Flera får hjälp av familj och grannar. En respondent tycker att det är ibland jobbigt att få hjälp eftersom hen vill klara sig själv.

Två upplever höstmörkret som försvårande för vardagslivet. En anser att telefonförbindelserna är dåliga. Fem tycker inte att vardagen medför några särskilda svårigheter. Flera tycker om naturen och lugnet på ön.

Fyra upplever otrygghet på ön. Otryggheten upplevs fram för allt på vintern på grund av förbindelsebåtens vintertidtabell, och ifall av sjukdomsfall, på grund av bristfällig infrastruktur. Sex personer upplever ön som trygg. Tryggheten beror bl.a. på närheten till släktingar, på att det inte finns tjuvar på ön, på att man har ”tak över huvudet” och ved att elda med. En menar att man får hjälp om man behöver, bl.a. av sjöbevakningen eller helikopter. Att bo mitt i byn är enligt en respondent tryggt.

Två respondenter har lagt till egna kommentarer till enkäten. Enligt den ena betalar man samma skatt som på fastlandet men får just ingenting för det. Enligt den andra är man tvungen att klara av många saker själv och tillsammans med grannarna på en ö.

5.2. Barnfamiljer

I en familj finns en 7-12 åring, i en annan en 1-6 – åring och en 7-12 åring och i en tredje en 13–15-åring och två mellan 16-18 år. Barnen går i skola i Nagu kyrkby, i Korpo och i Åbo. I Korpo bor barnet i en värdfamilj och i Åbo bor barnet i egen bostad. De som går i skola i Nagu åker dagligen mellan hemmet och skolan. Barnens skolskjutsar sköts både av föräldrarna själva (båt), av förbindelsebåt och av kommunen (när vädret är sådant). Några åker skoltaxi när de kommer till fastlandet.

Det finns hobbyverksamhet både på fastlandet och på ön. På fastlandet är det t.ex. fotboll och gympa. På ön finns naturen, fiske, jakt, bakning, musik, åka skridskor och skidor, legon, datorn, TV. Att ha de fritidsintressen som barnen önskar är delvis möjligt men inte alltid. En familj menar att det också beror på kostnaderna.

En familj upplever att en nackdel med att bo på ön för barnen är avsaknaden av kamrater. Å andra sidan är datorn till stor hjälp för att hålla kontakt. Fördelarna med att bo i skärgården är tryggheten. Alla bybor bor nära, det finns alltid hjälp att få och alltid är någon hemma. Barnen lär sig leva i samspel med naturen och om somrarna tillför turisterna ett socialt och aktivt liv, och barnen vänjer sig vid flera språk. På ön får man vara sig själv och behöver inte tänka så mycket på vad andra tycker.

Enligt en familj saknas bra telefonförbindelser och en ramp till förbindelsebåten. Enligt två familjer finns inga brister. Två familjer bedömde internet-förbindelserna som bra, en tredje ansåg nätförbindelserna fungera ”så där”. Enligt en familj inverkar inte nätförbindelserna på trivseln men det behövs för arbetets skull. För två familjer har

internet stor betydelse för barnen.

6. Andra intervju-undersökningen

6.1. Båtförbindelser och internet

Bosatta i inre skärgården är klart mera nöjda med förbindelsebåtarnas tidtabeller än de som bor i yttre skärgården. I utskären är det mest problem med vintertidtabellerna och det att det under vintern finns färre turer. För dem som bor i inre skärgården är det mest brister i kvälls- och veckoslutstureerna. Barnfamiljer kan t.ex. inte delta i alla kvälls- och veckoslutsaktiviteter som de önskar. Familjer i ustären måste ofta resa i flera timmar för att komma till skolön eller fastlandet. Barnfamiljer i yttre skären är därför ofta tvungna att hyra eller äga en andra bostad på fastlandet eller på ön där barnen går i skola. Grundläggande utbildning för årskurserna 7-9 finns inte utan den finns endast på fastlandet. Elever från yttre skären som går i årskurs 7-9 bor ofta under skolveckorna hos en värdfamilj eller släktingar. Långa förbindelsebåtsresor upplevs till stor del som tunga.

Den största oron vad gäller förbindelserna är båtarnas undermåliga skick. Förbindelsebåtarna är till stor del gamla och de upplevs som opålitliga. De luftkuddefarkostar som används på vissa ställen under menförestid upplevs också som otrygga. För de äldre personerna orsakade båtens olämplighet för t.ex. rollatorer oro. Det kan också vara svårt att kliva på och av båten, samt att resa på den. Det här gör att äldre delvis begränsar användandet av förbindelsebåten.

Man var i huvudsak nöjd med internet –förbindelserna.

6.2. Social- och hälsovård

Social- och hälsovården orsakar oro bland invånarna på öarna. Servicen har flyttat allt längre bort och blivit svårare att nå, särskilt efter sammanslagningen av tidigare kommuner i Pargas (2009).

Invånarna upplever att hälsovårdstjänsterna har minskat och flyttat betydligt längre bort från dem. Ett läkarbesök kan kräva flera dagars resande. Det som också oroar öborna är okunskapen om äldre personers hälsa och levnadsförhållanden. Under intervjuerna kom det upp ett förslag att en representant för hälsovården borde besöka alla äldre på öarna och bekanta sig med deras boendeförhållanden samt ev. ge förebyggande råd om hur de kan klara utmaningar i vardagen. De flesta svarade att de själva tar kontakt med hälsocentralen eller läkare vid behov. Två blir även kontinuerligt kontaktade av en representant för hälsovården.

En respondent i inre skärgården berättade att en hälsovårdare besöker henne en gång varannan vecka för att ta vissa prover. En sådan service är trots allt sällsynt och frågan är om man kunde utvidga servicen till andra öar? Om hälsovårdaren reste regelbundet, t.ex. några gånger i året ut i skärgården, kunde enklare mätningar så som blodprov och blodsocker mätas av alla behövande längs rutten.

De äldsta önskade möjlighet till hemtjänst, t.ex hjälp med städning eller annat en gång i veckan. Barnfamiljerna var nöjda med hälsovården, men önskade förutom skolans hälsokontroller också läkarkontroller för sina barn då samtidigt flera barn kunde få läkarvård istället för att var och en åker lång väg till fastlandet för att uppsöka läkare.

6.3. Skolgång

Små barns skolgång kräver ofta specialarrangemang av familjerna. Särskilt i yttre skärgården där avstånden är så långa att det inte är möjligt att ta sig till och från skolan under en dag. Familjen måste antingen skaffa en andra lägenhet där skolan finns eller den ena av föräldrarna måste tillbringa skolveckan med barnet på skolans ort. Det här är beroende av föräldrarnas yrken. En del privatföretagare kan t.ex. ta jobbet med sig eller så kan föräldern försöka hitta jobb på samma ort som skolan finns. För alla är dock inte detta möjligt eller tillfredsställande och därför bor en del av skärgårdsbarnen inhysta i en familj eller hos släktingar under skolveckorna. Skolor på högre stadiet (från sjuan uppåt) finns inte på öar som inte har fast vägförbindelse.

En familj har fyra dagars skolvecka. Under fyra dagar bor barnen med sin mamma på den ö där skolan finns, och en dag gör barnen skolarbetet hemma. Enligt familjen underlättas arrangemanget av att den lilla "byskolan" har möjlighet att vara mera flexibel i praktiken, till skillnad från ett större skolcenter. Det är viktigt att skolan kan erbjuda flexibla lösningar som t.ex. kortare skolvecka och möjlighet att göra skolarbeten hemma. Enligt en svarsfamilj har skola på distans flest fördelar för mindre barn eftersom äldre barn behöver flera möjligheter att göra också annat och idka fritidsintressen på fastlandet eller den plats där skolan finns. Skola på distans sågs som ett komplement till den traditionella skolan, inte som ersättare.

7. Förbättringsförslag

På basen av svaren i undersökningen önskas mera flexibilitet och anpassning till de specialförhållanden som råder i skärgården. Ett konkret förslag är att en hälsovårdare skulle besöka de äldre och ge förebyggande råd med tanke på åldern. I enlighet med förbindelserna kunde man också ordna besök av hälsovårdare regelbundet, några gånger per år, som längs förbindelsbåtarnas rutter kunde göra mindre mätningar, t.ex. mäta blodsocker och blodtryck, eller ge influensa- eller fästingvaccin. Enligt skärgårdslagen borde man också ge personligt anpassad hjälp/vårdare åt människor bosatta i skärgården. Om åldringarna kan skötas hemma skulle det också ge mera arbetsmöjligheter till skärgårdsborna.

Hemhjälp skulle kunna erbjudas 1-2 gånger i månaden till behövande äldre, till städning, vedhuggning eller andra större göromål som inte behöver göras varje dag. Det nyländska projektet (Finlands byaförbund) Kyläapu, som betyder ungefär byahjälp går ut på att skapa nätverk i byn där sådan hjälp kan ges. Det innebär att byaföreningar avlönar långtidsarbetslösa för att fungera som byahjälpar. Deras uppgift är att hjälpa äldre

personer i vardagen. Till arbetsuppgifterna kan höra allt möjligt enligt arbetstagarens kompetens och behoven hos de äldre. Motsvarande verksamhet kunde ledas av t.ex. pro Nagu eller pro Korpo -föreningarna. Ofta är byaföreningarna så små att det skulle vara svårt för dem att hålla i trådarna för dylika projekt.

Barnfamiljerna saknar skolgång på distans vid sidan av den ”traditionella” skolan, t.ex. kunde en skoldag i veckan eller en del av skolveckan ske i hemmet. Man önskar också mera stöd av kommunen för små by- och skärgårdsskolor, och att kommunen fäster mera vikt vid de specialförhållanden som råder i skärgården och de lösningar som där behövs.

Förbindelsetrafiken är ett ständigt aktuellt ämne för skärgårdsborna. För närvarande väcker förbindelsebåtarnas dåliga skick mest oro, och respondenterna önskar en snabb ändring för detta. NTM-centralen bör bättre utreda hurdana båtar som passar skärgårdsförhållandena och hurdana båtar som skärgårdsborna behöver, bl.a. äldre, rörelsehindrade eller barnfamiljer. NTM-centralen bör också ta hänsyn till isförhållandena och bryggornas lämplighet för de förbindelsebåtar som behövs.

8. Avslutning

Det som verkar orsaka störst oro hos öborna gällande den offentliga servicen är beslutsfattarnas okunskap om skärgårdsbornas vardag och svårigheten att påverka deras beslut. Kommunen och NTM-centralen upplevs som avlägsna och som instanser som saknar kunskap om hurdan service skärgårdsborna egentligen behöver.

Också informationen om den service som finns i kommunerna är enligt öborna mycket bristfällig. Man upplever det som svårt och oklart att få eller hitta information som rör kommunernas befintliga offentliga service. Man upplever att kommunernas utbud på service är planerat för de som bor på fastlandet och att man inte tagit tillräckligt hänsyn till specialförhållandena i skärgården. Mångfalden i skärgården gör att man behöver individuella och skräddarsydda lösningar, men flyttandet av beslutsfattande längre bort från öarna gör att skräddarsydda lösningar blir allt svårare att förverkliga. En fungerande när demokrati skulle därför behövas.

En del av skärgårdsborna verkar trötta på den ständiga minskningen av servicen och orkar inte längre ta ställning till försämringen av förhållandena. Andra skärgårdsbor anser däremot att man måste klara allting själv och behöver ingen hjälp. Man var dock också nöjd med många saker, som t.ex. trafikförbindelserna i den inre skärgården och hur internet fungerar i skärgården.